

100 let Mauvèina

(Piše O. Lipovšek)

Če se boste sprehajali po ulicah Pariza, boste brez dvoma občudovali posebnosti, po katerih slovi Pariz ter pri tem razmišljali o tajnih postopkih, ki so jih uporabljali proizvozniki tekstilnih izdelkov za pobarvanje in potiskanje najrazličnejših oblek ter pri tem zavidali odlični okus in kvaliteto izdelka.

Na podoben način začenja svoje predavanje ing. Binder, katerega je imel 2. maja 1955 na zborovanju tekstilnih tehnikov v Parizu.

Ing. Binder je vodilni inženir kemije pri Franco-loru v Villeru pri Parizu ter je naslovil svoje predavanje razvoju načinov barvanja in tiskanja ter fiksiranja barvil na tekstilne tkanine. V tem svojem predavanju je posvetil en del tudi Angležu Perkinu, ki je leta 1856, torej ravno pred 100 leti izumil prvo sintetično barvilo, katerega je imenoval Mauvèin.

Prva barvila, ki jih najdemo na vzhodu, so naravnega izvora, torej organska. Indigo in purpur sta sicer lepi barvili, vendar slabo obstojni napram vodi in svetlobi. Prva oblačila, katera so barvali in tiskali, so bila namenjena za verske obrede ter so bili tudi upodobljeni motivi religioznega značaja. V četrtem stoletju pred našim štetjem spoznamo nadaljnjo tiskarsko umetnost, ki jo dobimo preko Arabije iz Indije. Ta umetnost nam prvič prikazuje upodobljena drevesa ter uporablja v svoji paleti še poleg omenjenih barvil še azurno modro, rumeno, rdečo, zeleno in črno. Vsa ta barvila so pa še vedno zelo slabo obstojna napram pranju. Razvojna pot gre dalje in v prvem stoletju najdemo v zapiskih Plinija starejšega (*«Historia naturalis»*) zapisano o boljših barvilih, katere so takrat uporabljali. Še vedno nam je seveda uganka ali je opisoval Plinij iz lastnih izkušenj ali je hotel zabeležiti oziroma opisati starodavne načine barvanja in tiskanja. Iz teh zapiskov je namreč razvidno, da piše prvič o tako imenovanem rezervnem tisku. Znano nam pa je, da takrat še niso poznali drugačnih barvil kakor rastlinska in da so lahko obarvali blago samo enobarvno ter so lahko samo mehanično rezervirali bela mesta. Ta postopek so od kdo ve koga prevzeli Javanci ter Kitajci in ga izpopolnili do postopka, ki ga poznamo pod imenom »batik«. Iz zapiskov vemo samo, da je vsak »batik tiskar« delal na svoj način, čeprav je bilo v bistvu vse skupaj isto. Najbolj več v tej stvari je bil Tjan Ting, ki je tekoči vosek nanese v obliki kvadratov na tkanino ter to kasneje pomočil v kač z naravnim barvilom indigo in vse obarval. Ko je bila tkanina prebarvana, jo je posušil, izvršil z njo še dve ali tri operacije, da je odstranil vosek in dobil tako zaradi rezervacije voska bela nepobarvana mesta, ki so tvorila prvo obliko potiskane tkanine. Ta način tiskanja imenujemo, kakor sem že navedel, batik ter je ljudem tedanjega časa

zadostoval, v zgodovini pa pomeni stopnjo dalje k izpopolnitvi tekstilnih barvil.

K temu smemo seveda pripomniti, da je ta način barvanja in tiskanja izključil vsako egalnost barvanja ali tiskanja, kar je danes skoro predpogoj, da sploh omenimo barvanje in tiskanje.

Zaključimo to dobo in si še enkrat oglejmo, od kod posamezna barvila, katera pozna ta čas. Indigo, ki so ga pridobivali iz indigovega drevesa, tvori osnovo za vsa modra barvila. Iz korenin broča¹ so pridobivali rdeča barvila. Broč so gojili največ v deželah Levanta ter ga tod imenovali »lizari« ali »alizari«. Rumeno, to je tretje bazično barvilo, so pridobivali s polivanjem katanca² ali iz jagod košeničice.³ Končno so pridobivali iz tropske rastline »cadou« črno barvilo. S temi — bazičnimi — barvili je zaključena skala takrat poznanih barvil.

Vsa navedena barvila so zelo neobstojna na vodo, zato za naše potrebe z našim podnebjem ne pridejo v poštev, razen za ženske obleke, katere smejo seveda obleči samo v lepem, suhem vremenu. Tem bolj si lahko zato tolmačimo izvor teh barvil in iščemo kraje, kjer se prvokrat pojavijo ter vse to strnemo v zaključek, da so prvi tekstilni barvarji živeli v krajih, kjer je v gotovem letnem času malo padavin in pridejo obleke za ljudi v tem primeru v poštev. Tako najdemo prve barvarje in tiskarje v Indiji, na Malajskem otočju, v Levanti in drugih subtropskih predelih.

Ta način barvanja in tiskanja je ostal v uporabi do 15. stoletja skrit kot večja ali manjša tajna za debelimi zidovi utrjenih gradov. Način dela se je podedoval z roda v rod ter je postalo tekstilno barvanje in tiskanje že poklicno delo posameznikov z žalostno ugotovitvijo, da so si med seboj ljubosumno čuvali načine dela oziroma pripravljanja barvil iz posameznih rastlin.

Šele leta 1408, ko je izplul Vasco da Gama s svojo ladjo okoli Rta dobre nade ter so holandske, angleške in francoske ladje sledile po morskih poteh Marka Pola, se je pričela trgovina in šele od takrat dalje je zahod občudoval mojstrovino in tehniko Hindujcev, Indijcev in Kitajcev.

Vedno znova so poskušali zahodni vladarji, da bi njihovi mojstri ponaredili blago v tako lepih in živih barvah, vendar jim vse to ni bilo mogoče. Leta 1678 je zato Jakob Ter Gouw odprl v Amsterdamu trgovino, v kateri je prodajal indijsko blago.

Končno se je posrečilo najti načine barvanja in tiskanja tekstilij tudi Evropejcem. Vzorci, katere so

¹ Rastlina.

² Rastlina.

³ Rastlina - bodičevje.

William
Henry
Perkin

izdelali na svoj način, toda enakovredno indijskim, so še danes razstavljeni in vidni v Muzeju lepih umetnosti v Mulhouse v Franciji.

V VII. točkah so tedanji mojstri razčlenili delo barvanja in tiskanja ter se tako kvalitetno in umetniško povsem izenačili s starimi mojstri Indije in Kitajske. V teh točkah so analizirali pripravo posameznih barv iz teh ali onih rastlin, opisali so način barvanja in pripravljajanja barvnih kopeli. Vkljub temu so ostali postopki še vedno tajna posameznikov in le izjemni so imeli priliko videti notranjost teh barvarov in tiskarn. O industrijskem barvanju in tiskanju še ni govora, pač pa se ustanavljajo razne trgovine, ki

so kot obrt barvale blago, katerega so stranke največkrat stkale doma.

Povsem novo je bilo spoznanje oziroma izjava očitvidca, ki je videl Indijce pri delu, kako so na nebarvano tkanino »tiskali« neke bele nevidne paste ter tkanino naknadno barvali ter se na tem mestu barvilo ni prijel. Tudi v tem primeru imamo verjetno opravka s kovinskimi solmi, ki nam osnovno barvo uničijo. Morda je to druga stopnja k izpopolnitvi tekstilnega barvanja in tiskanja. Poleg tega so v tedanjem času dodali doslej znanim barvilom še rjavo, katero so pripravljali iz kravjeka. Postopali so tako, da so dali v floto 25 g/l kravjeka, vse skupaj segreti na 70° C ter tkanino barvali 10 do 20 minut.

S tem barvilom se je razširil asortiment barvil iz rastlinskih snovi na barvila živalskega izvora. Čeprav je namreč hrana, ki jo krava poje, rastlinska, se vendar v njenem vampu krma predela ter je izloček spremenil svojo osnovno strukturo ter dobil poleg rastline še razne sline in drugo.

Po tem času pridemo v obdobje, ki ga lahko imenujemo industrijska doba tiskanja, ker se je tiskalo na veliko in vsakdo, ki je imel nekoliko bistrega duha in odprte oči, je lahko sam barval in tiskal. Vkljub temu so pionirji modernega tiskanja še vedno imena de Lavoisier, Schelle, Berthollet, Priestley in drugi.

Tem imenom se je pridružilo še ime Samuela Vidmerja, ki je iznašel zeleno tiskarsko barvilo, kajti doslej je bilo mogoče uporabiti zeleno barvilo samo v povezavi rumenega in indigo barvila, kar je zelo omejevalo uporabnost zelenega barvila.

Ta doba je trajala do leta 1856, ko je, kakor sem že uvodoma omenil, izumil Anglež Perkin »mauvein« prvo sintetsko barvilo ter s tem postavil razvojni poti tretjo stopnico, na kateri stojimo še dandanes. Komaj dve leti kasneje je Verguin izumil drugo sintetsko barvilo »fuchsin« in s tem odkritjem še bolj potrdil pravilnost uporabe sintetičnih barvil.

Prav je, da se tudi mi v našem časopisu spomnimo tega velikega dogodka ter ga v povezavi z imenom Perkin imenujemo in s tem osvežimo spomin na človeka, ki je s svojim razumom človeštvu odprl pot k cenejšemu in boljšemu uporabljanju tekstilnih barvil.

Ni bistvenih sprememb v novi tarifni politiki

S svojim sestavkom se bom obrnil na našo, to je splošno tarifno politiko. Prav zato ne smemo tega vprašanja reševati ozko, kot da je to vprašanje, ki zadane samo nas, temveč si ga oglejmo s stališča široke skupnosti, ki po svojih gospodarskih organizacijah šele rešuje posamezne probleme v detajlu.

Sistem obračunskih plač je osnova za obračunavanje plačnega sklada ene gospodarske organizacije. Res je, da je ta sistem nestimulativen, zato je tudi vsaka gospodarska organizacija po svoje reševala to vprašanje. Šele sedanji sistem dopušča povečanje plačnega sklada na račun preseganja norm.

Izpopolnitev tega sistema je tudi premijski pravilnik, ki se ga nekateri tako zelo bojijo, a je tudi šele v razvoju. Jasno pa je že danes, da so pozitivne strani premijskega pravilnika premagale ugovore in da se je prav zato uveljavil v mnogih gospodarskih enotah ter s tem odpravil tako imenovano uravnilovko.

S premijskim pravilnikom smo delno rešili tudi vprašanje strokovnega kadra, ki je zaposlen v podjetjih s pomočjo večje plačne osnove. Trenutno se pripravlja nov plačni sistem, od katerega pa ne smemo preveč pričakovati, ker še ne bo rešil vseh osnovnih težav plačne politike v naši državi. Ta zavisi namreč od enakomernega izkoriščanja strojnega parka in enakomerne zaposlenosti na posameznih delovnih mestih v enakih ali podobnih gospodarskih organizacijah.

Za enkrat sta dana v diskusijo dva predloga za novi tarifni pravilnik. Prvi predlog predvideva, da se plačni sklad formira z ozirom na % plač, ki bi bil v eni enoti proizvoda. Kot primer bi izgledalo po tem predlogu takole: za 1 m tkanine bi lahko dobila gospodarska organizacija 5 % vrednosti tkanine za plače. S tem načinom bi se doseglo zvišanje plač pri zvišanju storilnosti dela ali pri znižanju proizvodnih stroškov. Tem pozitivnim lastnostim nasproti pa govori dejstvo, da bi imela s tem privilegirana položaj vsa ona monopolna podjetja, ki bi lahko neomejeno zviševala cene svojim izdelkom. Pri teh bi se namreč plačni sklad avtomatično zviševal, s tem v zvezi bi pa rasel zaslužek.

Drugi način ugotavljanja plačnega sklada bi pa bil takle: osnova bi naj bil letošnji plačni sklad in letošnja proizvodnja. V kolikor bi pa podjetje odstotno več proizvedlo bi bil večji tudi plačni sklad. Ta drugi način se za enkrat najbolj uveljavlja, čeprav ima tudi ta negativne lastnosti. Tako bi bil ta način najbolj stimulativen za onega, ki še svoje storilnosti ni »dotal« do skrajnih možnih meja.

Iz vsega tega sledi, da bo šele diskusija pokazala, kateri način bo izbran oziroma postavljen za ugotavljanje našega plačnega sklada in s tem v zvezi za ureditev naše nove tarifne politike.

Mednarodni velesejem v Zagrebu

Večini bralcem našega KONOPLANA ni bila dana možnost, da bi šli na velesejem. Akoravno ste že bili kdaj na katerem od sedanjih, si ne morete predočiti letošnjega velesejma, za katerega se bi upal trditi, da je sedmo čudo. Razstavlja 26 držav na približno 2-krat večjem prostoru kakor prejšnja leta. Zato vam bom v kratkem skušal opisati glavne značilnosti in privlačnosti velesejma in to ne samo za tuzemce, ampak tudi za inozemce.

Stari del velesejma ni skoro nič spremenjen. Deli se na dva dela: vzhodnega in zahodnega, tretji del je pa odpadel. V zapadnem delu razstavljajo naša podjetja, in sicer v glavnem lesna, prehranbena, kemična in galanterijska industrija. Tu vidite povečini moderna praktična pohištva, ki zavzemajo malo prostora. Ostale industrije so imele razstavljeno to, kar se vidi vsak dan v trgovinah.

V vzhodnem starem delu pa razstavljajo: Združene države Amerike, Avstrija, Vzhodna Nemčija, Danska, Švica, Bolgarija, Grčija, Albanija. Največjo pozornost v paviljonu ZDA vzbuja montažna enodružinska hiša. Skupna površina hiše je ca. 60 m² ali kakor dve srednje veliki sobi. V njej je dovolj prostora za 4-člansko družino, in sicer ima: sprejemnico, spalnico, otroško spalnico, kopalnico s straniščem in kuhinjo. Vsi prostori so opremljeni. Posebno interesantna je oprema kuhinje. Kuhinja je majhna, toda dovolj velika. Ob eni steni ima gospodinja kombiniran kuharlik normalne veličine z vsem potrebnim: police, predali, ura itd. Na drugi strani pa hladilnik in pralni stroj z ožemalcem. Vse je tako urejeno, da je vse pri roki brez iskanja. Pri roki so seveda tudi pomožni strojčki kakor tudi radio. Druga taka zanimivost je železniško miniaturno omrežje z vlaki in vsemi potrebnimi napravami.

Švicarji razstavljajo avtomatične obdelovalne stroje, merila itd. Seveda tudi ure. V avstrijskem delu so privlačevali največ gledalcev prav gotovo avtomobili in motorji. V paviljonu Vzhodne Nemčije pa televizija. Danska je med drugim prikazala stroj ladij, ladijske motorje (dvtaktne diesel). Druge države pa artikle, ki jih množično proizvajajo, ali so značilnost za njihovo deželo.

Vsakega je presenetil in očaral že zunanji izgled novega dela velesejma. Če vprašate katerega domačina, vam bo z zadovoljstvom povedal, da je na desni strani Save še pred 4 meseci rastle koruza, krompir... Namesto tega so sedaj široke, lepe, asfaltirane ceste in veliki paviljoni. Nekaj neverjetnega kako so vse to mogli v tako kratkem času dograditi. Obseg novega dela velesejma je približno tako velik kakor če bi zazidali prostor Jarše—Količevo—Radomlje—Preserje. Večina držav ima tukaj svoje paviljone.

Eden izmed največjih paviljonov je jugoslovanski. Zgradba je približno tako visoka kot naša predilnica, polovico daljša in dvakrat širša. Tu v glavnem razstavljajo naša tekstilna podjetja, medtem ko kovinska podjetja razstavljajo na prostem ali pa pod ogromnim šotorom iz platna INDUPLATI.

Najbolj privlačen paviljon je prav gotovo kitajski. Vsak si ga hoče ogledati. Mnogo tujcev je prav gotovo privabil ravno ta paviljon. Kitajska namreč še ni do sedaj razstavljala nikjer v zahodnem delu sveta. Zgradba — paviljon — last Ljudske republike Kitajske je sezidana v njihovem stilu. Vhod krasijo lampijoni, na katerih je nekaj kg zlata. V prtiličju so razstavljeni prehranbeni artikli, tekstil in izdelki kovinske industrije. Vsi prehranbeni izdelki so umetni, toda tako skrbno in lepo izdelani, da ni mogoče tega opaziti. Tu vidite njihove pestre svilene narodne noše kakor tudi razno blago, tkano iz prave svile in v raznih vzorcih. Njihovi obdelovalni stroji prav gotovo nič ne zaostajajo za evropskimi. So zelo lično izdelani. Na njih piše vse v njihovi pisavi, edino številke rabijo iste kakor mi, to je arabske in rimske.

V I. nadstropju razstavljajo umetniška dela. Nekaj neverjetnega je, kar so izdelale roke kitajskih umetnikov pa naj bo to v steklu, porcelanu, tekstilu, lesu, slonovih kosteh... Malo se sliši o posameznih kitajskih umetnikih, zato vas še bolj vse preseneti. Tu so dela, ki niso bila narejena v enem letu, ampak so bila delana gotovo več desetletij, kakor n. pr. izrezan dvorec z okolico v lesu, razne v blagu vezene slike itd.

Nekaj sličnega kakor kitajski paviljon je indijski. Sicer je manjšega obsega in nima toliko kulturnih zanimivosti. Večinoma razstavljajo njihove široko potrošne izdelke. Na njihovih izdelkih je vse napisano v angleščini.

Zelo zanimiv je ruski paviljon. Tu vidite poljedelske stroje, obdelovalne stroje, avtomobile, tekstil in drugo. Samega sebe lahko vidite v televizijskem sprejemniku. Zelo zanimivo je tudi pogledati v radarju mesto Zagreb. V paviljonu je nameščen radar za ladjo. Ako pogledate v ploščo radarja premera ca. 15 cm, vidite obrise hiš Zagreba.

V novem delu razstavljajo: Poljska, Češka, Zapadna Nemčija. Vsi paviljoni so lepi in okusno opremljeni. Razstavljajo razne svoje proizvode, n. pr. Čehi tekstil in tekstilne stroje, porcelan...

Na splošno se lahko opazi, da večina držav razstavlja predmete, ki so interesantni za naš trg in jih kupujemo.

Ako si vse to ogledate v enem pičlem dnevu, to je v 7 urah, kolikor vam dopušča, ste tako utrujeni, da pozabite skoro vse kar ste videli lepega in koristnega.

M. S.

Kako smo delali v mesecu avgustu 1956

Količinsko je bil plan izpolnjen sledeče:

predilnica	112,5 %
tkalnica	107,2 %
gasilske cevi	98,0 %
oprti	nismo del.

Pri votkih je bil plan izpolnjen s 107,9 %.

Izpolnjevanje norm v mesecu avgustu je bilo sledeče:

predilnica	110,9 %	— delalo v normi 271 delavcev
tkalnica	107,0 %	— delalo v normi 335 delavcev
oplemenilnica	108,0 %	— delalo v normi 64 delavcev
tiskarna	118,0 %	— delalo v normi 16 delavcev

Povprečno doseganje norm je bilo 108,6 % in je skupno delalo v normi 686 delavcev.

Konec avgusta je bilo zaposlenih delavcev in uslužbencev 1040 in 22 vajencev.

Zastojev zaradi pomanjkanja električne energije v avgustu ni bilo.

V predilnici se ukine del nočne izmene, ker nam ostaja domača lanena preja na zalogi. V nočni izmeni bodo od 3. septembra še delali stroji za konopljeno kratko in konopljeno dolgo prejo, to so štirje gill stroji in stroji za pripravo.

V MARIBORU JE MAJŠPERK DEMONSTRATIVNO ZAPUSTIL IGRISČE

V nedeljo, 9. septembra, se je 7 moštev tekstilnih tovarn Slovenije zbralo v Mariboru pri MTT-jevcih na odbojkaškem turnirju. Kvaliteta posameznih iger je bila v obeh mejah: najboljša in porazna. Tako so gledalci lahko gledali lepe igre igralcev iz Majšperka, Maribora (MTT) in Celja (Metka). Isti gledalci so seveda lahko videli tudi igre, kjer posamezna moštva niso zmagala niti v enem samem nizu (Varaždin) oziroma samo v enem (Induplati proti Svilanit 1:3).

Organizacija prireditve in tekmovanja je bila odlična. Prireditelji so poskrbeli za kar največjo udobnost gostov.

Temu nasprotno je bilo stanje sodniškega zbora, ki je sodil menda pod vtisom, »da morajo zmagati prireditelji« (MTT-jevci), kar so tudi dosegli. Tako je moštvo iz Majšperka demonstrativno zapustila igrišče in s tem zasedla 3. mesto, čeprav so bili kandidatje za prvo. Po prikazani igri bi jim prvo mesto na turnirju v Mariboru vsekakor zaslužno pripadalo.

Vsakoletna prireditev v Mariboru je zopet za nami. S tem turnirjem se zaključuje tudi sezona za večje tovrstne prireditve.

Našim igralcem želimo v bodoče predvsem več sreče. Nujno pa je treba misliti tudi na trening in z njim pričeti na začetku sezone, ne na koncu.

Eno leto je zopet za nami in »ena šola več«.

-r

TV V LJUBLJANI

Na Gospodarskem razstavišču v Ljubljani smo imeli v letošnjem letu priliko ogledati si vrsto prav zanimivih in posrečeno pripravljenih razstav.

Sredi poletja je bila II. mednarodna razstava telekomunikacij in radia.

Naše podjetje je organiziralo ogled te razstave, vendar je bilo število udeležencev sorazmerno zelo malo.

Naša slika kaže televizijski sprejemnik v ruskem oddelku razstave v Ljubljani. Takšnih prizorov je bilo veliko in bili so nadvse zanimivi, zato si v prihodnje oglejte razstave na Gospodarskem razstavišču v Ljubljani, predvsem če se ponuja tako ugodna prilika glede prevoza.

DVOJNI OGLED

Kino uprava INDUPLATI je poskrbela za kratkočasenje obiskovalcev pri slabih filmih. Med predstavami si lahko obiskovalci ogledajo razne domače živali in zveri — podgane.

Teh zveri se zelo boji čistilka kino prostorov, zato so tudi stoli nepočiščeni in jih morajo počistiti gledalci sami — brezplačno.

Stalen kinoobiskovalec

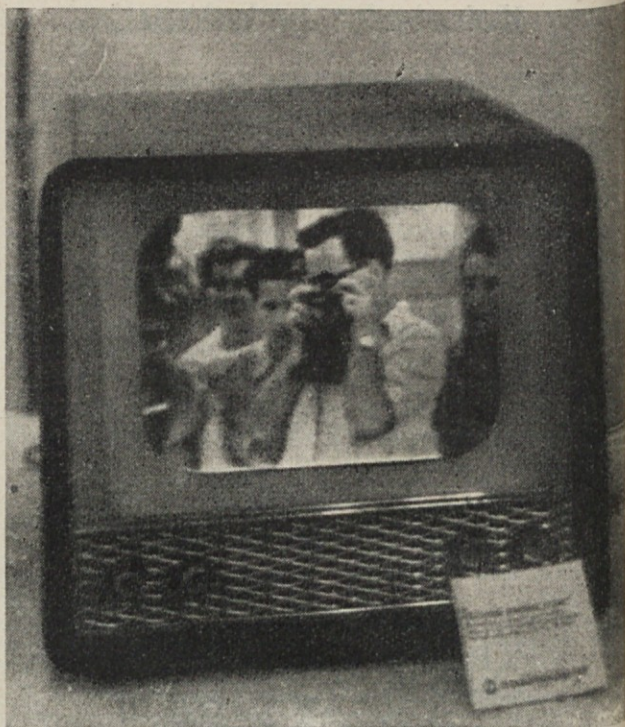

OBJAVA

V letošnjem letu sem posodil enemu svojih kolegov knjigo »STROGO ZAUPNO«. Ker sem pozabil, komu sem jo dal, a oseba, katera to knjigo ima, je verjetno pozabila, da jo ima, prosim, da mi knjigo vrne.

V knjigi se nahaja moje ime.

Otmar Lipovšek

Razstavišče v Ljubljani (Lipovšek je v televizijskem sprejemniku slikal samega sebe)

IZ UREDNIŠTVA

Uredniški odbor je imel v petek, 31. avgusta, svojo 4. redno sejo. Sprejet je bil sklep, da bodo vsi člani uredniškega odbora v bodoče napisali na vsake 3 mesece po 2 članka à 30 vrst. Vsi delegirani člani pa v istem času 1 članek s 30 vrsticami. S tem želimo izboljšati dopisniško mrežo in posredno čtivo našega lista. Kot drugi sklep je bil sprejet predlog, da se s 1. januarjem 1957 ustavi dostavljanje našega lista vsem onim, katerim ga dostavljamo glasom sklepa koordinacijskega odbora oziroma konference v Splitu novembra lani, a nam le-ti ne dostavljajo svojega časopisa. **Kdor odslej ne bo dostavljal na naslov našega uredništva svojega lista v zamenjavo, bo prejemal naš Konoplan samo proti plačilu. Z izvajanjem tega sklepa bomo pričeli s 1. januarjem 1957.**

Izlet uredniškega odbora, ki bi moral biti v soboto, dne 22. septembra, bo izveden naknadno in sporazumno z vsemi povabljenimi člani.

Urednik

SPORED FILMOV KINA INDUPLATI

- 17.—18. septembra: »Zasužnjeno srce«, angleški film,
- 20.—21. oktobra: »Ženske so nevarne«, francoski film,
- 24.—25. oktobra: »Volčja noč«, jugoslovanski film,
- 27.—28. oktobra: »Do zadnjega«, ameriški barvni film,
- 31. okt. in 1. nov.: »Trije gursuzi«, francoski film,
- 3.—4. nov.: »Tereza Raken«, francosko-italijanski film,
- 7.—8. nov.: »Nesmrtne melodije«, italijanski film,
- 10.—11. nov.: »Tarzan in njegova prijateljica«, ameriški film.

Uprava kina

Izdaja v 600 izvodih kolektiv tovarne

Odgovorni urednik: Otmar Lipovšek, »Induplati«
Natisnila Tiskarna »Jože Moškrič« v Ljubljani